

היום נלמד בעזרת ה':

מנחות דף לג

👉 חיוב מזוזה הוא רק עם יש 'צורת הפתח' (העשויה ממזוזות הפתח ומשקוף, בצורת האות ח'). 'מזוזות הפתח' = הפסים העומדים בפתח משני הצדדים, 'משקוף' = הפס השוכב מעליהם. 'מזוזה' = הקלף של מצות מזוזה.

ואמר רב יהודה אמר שמואל - כתבה על שני דפין פסולה: כתב את פרשיות המזוזה בשני עמודים, פסולה.

קושיא: מיתיבי - 'כתבה על שני דפין, והניחה בשני סיפין פסולה'. **הא בסף אחד כשרה:** 'סיפין' = שני מזוזות הפתח. והיינו שכתב את המזוזה בשני עמודים, והיה לו פתח עמוק שהיו בו שתי 'מזוזות הפתח' (עמודים של הפתח) צמודות בזה אחר זה. והניח את המזוזה על שני העמודים של הפתח, באופן שכל עמוד בקלף המזוזה מונח על עמוד אחד של מזוזת הפתח (בית הלוי).

ומשמע בכרייתא שדוקא בגלל שהוא הניח את המזוזה על שתי 'מזוזות פתח', פסולה. אבל אם הניח אותה על מזוזת פתח אחת כשרה, למרות שהיא כתובה בשני עמודים.

תירוץ: **ראויה לשני סיפין קאמר:** כוונת הכרייתא לומר שהפסול של המזוזה הכתובה בשני עמודים, כי היא ראויה להניח אותה על שתי מזוזות פתח, ולכן למרות שהניחה על מזוזת פתח אחת פסולה.

*

ואמר רב יהודה אמר שמואל - במזוזה הלך אחר היכר ציר. מאי היכר ציר?
אמר רב אדא 'אבקתא': כדי לקבוע היכן צריך להניח את המזוזה, צריך לבדוק היכן נמצא הציר של הדלת.

היכי דמי? כגון פיתחא זבין תרי בתי בין בי גברי לבי נשי: על איזה מקרה מדובר? על אדם שחילק את ביתו לשני חלקים במחיצה, כדי לעשות הפרדה בין החדר שלו שבו מסתובבים גברים, לחדר של אשתו. גם לחדר שלו וגם לחדר של אשתו יש פתח מהרחוב, ובנוסף יש פתח בין החדר שלו לחדר של אשתו למעבר מחדר לחדר.

השאלה היא על הפתח שבין החדרים, היכן קובעים את המזוזה? כי יש דין שהמזוזה נקבעת בצד ימין של הפתח בו נכנסים לבית. השאלה היא מהיכן נכנסים להיכן? האם נכנסים מהחדר של האיש לחדר של האשה ויוצאים מהחדר של האשה לחדר של האיש, או להיפך?

והתשובה – הציר שעליו מסתובבת הדלת קובע היכן החדר הפנימי. אם הציר נמצא בחדר של האיש, הוא החדר הפנימי, וממילא החדר של האשה חיצוני לו, והמזוזה צריכה להיות בימין הכניסה לחדר של האיש. אבל אם הציר נמצא בחדר של האשה, הוא החדר הפנימי, והמזוזה צריכה להיות בצד ימין של הכניסה אליו.

*

ריש גלותא בנא ביתא: ריש גלותא בנה בית וביקש מרב נחמן שיבוא לקבוע לו מזוזה. אמר לו רב נחמן קודם תקבע את המזוזות והמשקוף בפתח, ואחר כך אני אקבע לך את המזוזה על 'מזוזת הפתח'. כי יש דין 'תעשה - ולא מן העשוי', דהיינו צריך לקבוע את המזוזה כאשר הפתח ראוי לה, והפתח ראוי לקביעת מזוזה רק כשיש בו מזוזות ומשקוף. ולכן אי אפשר לקבוע את המזוזה על 'מזוזת הפתח', כש'מזוזת הפתח' אינה מחוברת לפתח, ואחר כך לקבוע את 'מזוזת הפתח' עם המזוזה שעליה בפתח. כי אז המזוזה תקבע מאליה בפתח.

*

אמר רב יהודה אמר רב עשאה כמין 'נגר' פסולה: אם עשה חור ב'מזוזות הפתח' לרוחב, והכניס בתוכו את המזוזה, פסולה. כי צריך להניח את המזוזה לאורך.

קושיא: איני, והא כי אתא רב יוסף בר יוסף אמר וכו': הוא אמר שני דברים. א. כל המזוזות של הבית של רבי, היו כמו 'נגר'. ב. והפתח שבו נכנס רבי לבית המדרש

לא היה לו מזוזה. הגמרא מקשה, מהדבר הראשון שאמר רב יצחק בר יוסף מוכח שמזוזה העשויה כמין נגר כשרה! תירוץ: **לא קשיא הא דעבידא כסיכתא הא דעבידא כאיסתורא**: רב יהודה דיבר על מזוזה העשויה כ'נגר' שהיא 'כסיכתא' דהיינו באופן שהיא שוכבת כנ"ל, ולכן היא פסולה. ואילו רב יצחק בר יוסף דיבר על מזוזה העשויה כ'נגר' שהיא 'כאיסתורא' דהיינו באופן שהיא עומדת, ולכן היא כשרה.

קושיא: **איני, והא הוא פיתחא דהוה עייל בה רב הונא לבי מדרשא והויא לה מזוזה**: עכשיו הגמרא מקשה על הדבר השני שאמר רב יצחק בר יוסף, שלפתח שנכנס בו רבי לבית המדרש לא היה מזוזה. והרי לפתח שהיה נכנס רב הונא לבית המדרש כן היה מזוזה. תירוץ: **ההוא רגיל הוה. דאמר רב יהודה אמר רב במזוזה הלך אחר הרגיל**: הפתח של רב הונא היה פתח שהיתה רגילות להכנס בו לבית המדרש, כלומר רוב האנשים נכנסו דרך הפתח הזה. אבל הפתח שבו נכנס רבי היה פתח צדדי שלא היתה רגילות להכנס בו. והדין הוא שאם יש שני פתחים לחדר, יש להניח את המזוזה בפתח שבו רגילים להכנס.

*

א"ר זירא ... מצוה להניחה בתחלת שליש העליון: לדעת רבי זירא מצוה להניח את המזוזה בתחילת השליש העליון של 'מזוזת הפתח'. דהיינו מחלקים את מזוזת הפתח לשלושה חלקים, ומניחים את המזוזה בתחילת השליש העליון. לדעת רב הונא כל הפתח כשר להנחת המזוזה, מלבד הטפח סמוך לקרקע והטפח סמוך למשקוף.

קושיא: **מיתיבי. מגביה מן הקרקע טפח ומרחיק מן הקורה טפח וכל הפתח כולו כשר למזוזה, דברי רבי יהודה. רבי יוסי אומר "וקשרתם וכתבתם" מה קשירה בגובה אף כתיבה בגובה. בשלמא לרב הונא הוא דאמר כר' יהודה, אלא לשמואל דאמר כמאן? לא כר' יהודה ולא כר' יוסי!** כר' יוסי! כר' יוסי! בברייתא הזו מצאנו שתי דעות. דעה אחת מתאימה לדעתו של רב הונא, והדעה השניה סוברת שצריך להניח את המזוזה קרוב למשקוף (כי לומדים בהיקש מתפילין, כמו שתפילין מונחות על גובה הראש, כך המזוזה מונחת על גובה מזוזת הפתח, למעלה סמוך למשקוף).

וקשה על שמועל שאמר שצריך להניחה בתחילת שלישי העליון, כי אין שיטה כזו בכרייתא!

תירוץ: אמר רב הונא בריה דרב נתן: באמת שמואל סובר כרבי יוסי שצריך להניח את המזוזה בגובה הפתח. אמנם שמואל מסביר את דברי רבי יוסי שכל השלישי העליון נחשב גובה הפתח, ולכן אין להרחיקה ולהניחה מתחת לשלישי העליון.

*

אמר רבא מצוה להניחה בטפח הסמוך לרה"ר. מאי טעמא? רבנן אמרי וכו': רבנן אמרו שהטעם כדי שכאשר יכנס מהרחוב יפגש מיד במזוזה. רב חנינא מסורא אמר כדי שהיא תשמור על כל הבית. כי המזוזה שומרת על הבית, ולכן יש להניח אותה קרוב לקצה הבית כדי שתשמור על כל הבית.

אמר רבי חנינא - בוא וראה שלא כמדת הקב"ה, מדת בשר ודם: מידה = הנהגה. ההנהגה של הקב"ה שונה.

*

דרש רב יוסף בריה דרבא משמיה דרבא - העמיק לה טפח פסולה: אם חקק במזוזת הפתח בעומק טפח והניח בתוכו את המזוזה, פסולה. [וכתבו הראשונים שהמזוזה עצמה נמצאת במרחק טפח].

ראייה: לימא מסייעא ליה. הניחה בפצין: כתוב בכרייתא שאם הניח את המזוזה ב'פצין' בעומק של מזוזת הפתח, או שאחרי שניח את המזוזה על מזוזת הפתח ציפה את הפתח בלכנים מעל המזוזה. אם יש שם עומק טפח עד המזוזה, צריך להניח בפתח מזוזה אחרת. ואם לאו, אינו צריך מזוזה אחרת.

דחייה: כי תניא היא בפתח שאחורי הדלת: הכרייתא מדברת על 'פתח שאחורי הדלת'. דהיינו יש שני פתחים בפניה של הבית צמודים, אחד בצד דרום ואחד בצד מערב, ובין שני הפתחים מפריד עמוד של קיר. אם העמוד אינו רחב טפח, נחשבים שני הפתחים לפתח אחד, ואז קובעים את המזוזה בצד ימין של הפתח הימני דהיינו הפתח הדרומי. ואם יש בקיר עובי טפח, צריך מזוזה לכל פתח בנפרד. הפתח הזה נקרא 'אחורי הדלת', כי כשפותחים את הדלת של הפתח הדרומי פנימה, היא מסתובבת וסוגרת את הפתח המערבי!

וכן אותו הדבר אם העמוד היה צר וציפה אותו בלבנים. שאז אם יש בלבנים רוחב טפח, העמוד מפריד בין הפתחים כנ"ל.

קושיא: הא בהדיא קתני לה 'פתח שאחורי הדלת אם יש שם טפח צריך מזוזה אחרת, ואם לאו אינו צריך מזוזה אחרת'! הרי הברייתא ממשיכה וכותבת את הדין של פתח שאחורי הדלת. אם כן מוכח ש'הניחה בפצין או שטלה עליה מלבן' מדובר על פתח יחיד! **תירוץ:** כיצד קתני: כוונת הברייתא לבאר את דבריה. כיצד מדובר בהניחה בפצין וכו'? בפתח שאחורי הדלת.

*

תנא - העמיד לה מלבן של קנים, חותך שפופרת ומניחה: אם אין לו מזוזות ומשקוף מעץ, ולקח קנים ועשה מהם צורת הפתח של מזוזות ומשקוף, ורוצה להניח מזוזה. יחתוך חתך באחד הקנים, ויניח בתוכו את המזוזה. הנחת המזוזה באופן זה דומה להנחה ב'שפופרת', כי הקנה חלול ויש בו פקקים המחלקים אותו לקטעים קטעים.

אמר רב אחא בריה דרבא: כל זה דוקא כשקודם העמיד את הקנים בצורת הפתח, ואחר כך חתך בקנה והכניס בוא את המזוזה. אבל אם קודם חתך והכניס את המזוזה בקנה, ואחר כך העמיד את הקנה בפתח, פסול משום 'תעשה ולא מן העשוי' וכו"ל.

*

ואמר רבא - הני 'פיתחי שימאי' פטורין מן המזוזה: ה'פתחים המקולקלים' פטורים ממזוזה.

מאי פיתחי שימאי? פליגי בה רב ריחומי ואבא יוסי. חד אמר דלית להו תקרה, וחד אמר דלית להו שקופי: נחלקו הדעות מה הם הפתחים הללו. לדעה אחת אין להם 'תקרה' כלומר משקוף מעל המזוזות. ולדעה שניה אין להם 'שקופי' כלומר מזוזות בצדדים.

*

אמר רבה בר שילא אמר רב חסדא - אכסדרה פטורה מן המזוזה לפי שאין לה פצימין: אכסדרה - יש לה שלוש דפנות ותקרה למעלה. הסיבה שהיא פטורה בגלל שאין לה 'מזוזות הפתח' ואם כן אין לה 'פתח'. קושיא: הא יש לה פצימין חייב? לחיזוק תקרה הוא דעבידי: וכי אם כן היו לה עמודים של מזוזות הפתח היא היתה חייבת? והרי העמודים הללו עשויים רק כדי לחזק את התקרה שלא תיפול, ולא בשביל 'פתח'. תירוץ: הכי קאמר, 'אע"פ שיש לה פצימין פטורה, שאין עשויין אלא לחיזוק לתקרה'.

אמר אביי חזינא להו לאיספלידי: ראיתי את האכסדרות שבבית של 'הרב' (הוא 'רבה' רבו של אביי), שיש בהם 'מזוזות הפתח' אבל אין בהם מזוזה. והיינו בגלל ש'הרב' סובר שמכיון שהעמודים עשויים לחזק את התקרה הם פטורים ממזוזה.

קושיא: מיתיבי בית שער אכסדרה ומרפסת חייבין במזוזה: בית שער - בית קטן בכניסה לחצר שבו יושב השומר. מרפסת - פסג' בקומה השניה שממנו נכנסים לדירות שבקומה השניה.

בברייתא כתוב שאכסדרה חייבת במזוזה, למרות ש'מזוזות הפתח' שלה עשויות רק לחזק את התקרה. תירוץ: באכסדרה דבי רב: הברייתא מדברת על אכסדרה של בית המדרש שהיו לה ארבע דפנות, והדפנות לא היו מגיעות לתקרה. קושיא: אכסדרה דבי רב כאינדוונא מעלייתא הוא: הרי זהו חדר גמור וברור שהוא חייב במזוזה. תירוץ: באכסדרה רומיתא: אלא הברייתא מדברת על 'אכסדרה רומיתא' שיש בה הרבה חלונות. והחידוש בזה, שאנו לא אומרים שבגלל החלונות הרבים נחשב הדבר שאין לה דפנות והיא פטורה ממזוזה.

*

אמר רחבה ... 'בי הרזיקי' חייב בשתי מזוזות. מאי בי הרזיקי? ... בית שער הפתוח לחצר ובתים פתוחין לבית שער: לבית השער הזה יש פתח אחד לחצר, ופתח שני לתוך בתים. ולכן הוא חייב במזוזה בשני הפתחים.